

# ZÁVISLÁ PODMÍNKOVÁ SOUVĚTÍ

V latinských textech se ve značné míře uplatňuje tzv. nepřímá řeč. Zde<sup>70</sup> se budou tímto termínem označovat případy, kdy na uvozujícím slovese závisí souvětí nebo více souvětí či delší pasáže. Za nepřímou řeč nejsou považovány případy, kdy se souvětí vyskytuje v rámci vztažné věty apod. Nepřímá řeč se vyznačuje řadou charakteristik, mezi které patří i změny v používání časů a způsobů v porovnání s nezávislými souvětími v řeči přímé (více viz v kapitole *Nepřímá řeč*). Při transformaci se uplatňují pravidla způsobové závislosti. V závislých podmínkových souvětích nereálných a potenciálních se však vyskytují specifické tvary, které umožňují zachování významu nereality a potenciality. Stejně tvary se používají i v závislých přípustkových větách po *etiamsi*.

Stejně jako u ostatních závislých souvětí se věta hlavní nezávislého souvětí stává závislou na uvozujícím predikátu a má podobu buď **infinitivní konstrukce**, nebo **věty s určitým slovesem v konjunktivu**. Volba mezi infinitivem a konjunktivem závisí na uvozujícím predikátu. Závisí-li např. na *dicere* ve významu „říkat, že“, má podobu infinitivní konstrukce. Závisí-li např. na *non dubitare, quin* nebo *quaerere*, má podobu vedlejší věty konjunktivní. Věta vedlejší nezávislého souvětí si ponechává sloveso v určitém tvaru, získává však konjunktiv i v případě, že byla v přímé řeči indikativní. Věta hlavní nezávislého souvětí se tak stává závislou v prvním stupni (označuje se termínem „věta řídicí“) a věta vedlejší nezávislého souvětí je závislá ve druhém stupni.

Vyjádřování potenciality a nereality v závislých větách se obvykle dokládá na větách podmínkových, uplatňuje se však i u jiných závislých vět, pokud je třeba vyjádřit potenciální nebo nereálný význam. Pro všechny typy vět a konstrukcí platí, že se nejedná o soustavu pevných pravidel, ale o tendence, jak vyjádřit určité významové odstíny.

V následujících pasážích bude podán výklad o transformaci jednotlivých typů podmínkových souvětí včetně reálných. Pro větší názornost budou nejprve použity uměle vytvořené věty,<sup>71</sup> které budou následně doplněny ukázkami z originálních textů. Zařazeny budou také některé přípustkové věty se spojkou *etiamsi*. Modelové věty nezahrnují všechny možnosti, ostatní kombinace lze vytvořit analogicky. Jako predikát uvozující infinitivní konstrukci se používá tvar *dico* pro čas hlavní a *dixi* pro čas vedlejší. Na místě slovesa *dicere* mohou být jiné predikáty řídicí infinitivní konstrukce (tj. akuzativ nebo nominativ s infinitivem). Příkladem predikátu uvozujícího konjunktivní větu je *non dubito* pro čas hlavní a *non dubitabam* pro čas vedlejší. Stejná pravidla platí i pro

70 Přehled různých přístupů k definici nepřímé řeči podává např. Baños Baños (2009, s. 734–736).

71 Příklady byly převzaty z Ghiselli a Concialini (2002, s. 404nn.) a doplněny dalšími příklady a výkladem.

konjunktivní věty po jiných predikátech, např. po predikátech uvozujících obsahové věty tázací. Místo indikativu přítomného, imperfekta a perfekta ve větě hlavní mohou být další tvary fungující jako čas hlavní nebo vedlejší.

## Podmínkové souvětí reálné

V závislém souvětí reálném se používají slovesné způsoby a časy v souladu s **principy způsobové závislosti**, a to jak v případě, že se původní věta hlavní transformuje na infinitivní konstrukci, tak na větu s konjunktivem. Platí to také v případě, že ve vedlejší větě nezávislého souvětí je futurum II, které se mění na konjunktiv perfekta nebo plusquamperfekta. Při transformaci se rovněž uplatňuje pravidlo týkající se vět s indikativem perfekta ve větě hlavní i vedlejší.

### *Si id facis, erras.*

Jestliže to děláš, chybuješ.

### *Dico te errare, si id facias.*

Říkám, že chybuješ, jestliže to děláš.

### *Dixi te errare, si id faceres.*

Řekl jsem, že chybuješ, jestliže to děláš.

### *Non dubito, quin erres, si id facias.*

Nepochybuji, že chybuješ, jestliže to děláš.

### *Non dubitabam, quin errares, si id faceres.*

Nepochyboval jsem, že chybuješ, jestliže to děláš.

- Děje *facis* a *erras* jsou navzájem současné.
- Souvětí je v přítomném čase, v závislosti bude vyjadřovat současnost s uvozujícím slovesem.
- inf. prez. *errare*: současnost s *dico*
- konj. prez. *facias*: současnost, o čase konjunktivu však nerozhoduje inf. prez. *errare*, ale hlavní čas *dico* ve větě hlavní
- inf. prez. *errare*: současnost s *dixi*
- konj. impf. *faceres*: současnost, o čase konjunktivu nerozhoduje inf. prez. *errare*, ale vedlejší čas *dixi* ve větě hlavní
- konj. prez. *erres*: současnost s *dubito*
- konj. prez. *facias*: současnost s *erres* (konj. prez. má platnost času hlavního)
- konj. impf. *errares*: současnost s *dubitabam*
- konj. impf. *faceres*: současnost s *errares* (konj. impf. má platnost času vedlejšího)

**Si id faciebas, errabas.**

Jestliže jsi to dělal, chyboval jsi.

**Dico te erravisse, si id faceres.**

Říkám, že jsi chyboval, jestliže jsi to dělal.

**Dixi te erravisse, si id faceres.**

Řekl jsem, že jsi chyboval, jestliže jsi to dělal.

**Non dubito, quin erraveris, si id faceres.**

Nepochybuji, že jsi chyboval, jestliže jsi to dělal.

**Non dubitabam, quin erravisses, si id faceres.**

Nepochyboval jsem, že jsi chyboval, jestliže jsi to dělal.

- Děje *errabas a faciebas* jsou navzájem současné.
- Souvětí je v minulém čase, v závislosti bude vyjadřovat předčasnost před uvozujícím slovesem.
- inf. pf. *erravisse*: předčasnost před *dico*
- konj. impf. *faceres*: současnost s *erravisse* (inf. pf. *erravisse* rozhoduje o čase konjunktivu, má platnost času vedlejšího)
- inf. pf. *erravisse*: předčasnost před *dixi*.
- konj. impf. *faceres*: současnost s *erravisse* (inf. pf. *erravisse* rozhoduje o čase konjunktivu, má platnost času vedlejšího)
- konj. pf. *erraveris*: předčasnost před *dubito*
- konj. impf. *faceres*: současnost s *erraveris* (konj. pf. *erraveris* má platnost času vedlejšího)
- konj. plpf. *erravisses*: předčasnost před *dubitabam*
- konj. impf. *faceres*: současnost s *erravisses* (konj. plpf. *erravisses* má platnost času vedlejšího)

**Si id fecisti, erravisti.**

Jestliže jsi to udělal, dopustil ses chyby.

**Dico te erravisse, si id feceris.**

Říkám, že ses dopustil chyby, jestliže jsi to udělal.

**Dixi te erravisse, si id fecisses.**

Řekl jsem, že ses dopustil chyby, jestliže jsi to udělal.

**Non dubito, quin erraveris, si id feceris.**

Nepochybuji, že ses dopustil chyby, jestliže jsi to udělal.

**Non dubitabam, quin erravisses, si id fecisses.**

Nepochyboval jsem, že ses dopustil chyby, jestliže jsi to udělal.

- Děje *erravisti a fecisti* jsou v indikativu perfekta („samostatné“ nebo „totožné“ děje), uplatní se pravidlo o perfektu ve větě hlavní i vedlejší.
- Souvětí je v minulém čase, v závislosti bude vyjadřovat předčasnost před uvozujícím slovesem.
- inf. pf. *erravisse*: předčasnost před *dico*
- konj. pf. *feceris*: předčasnost před *dico*
- inf. pf. *erravisse*: předčasnost před *dixi*
- konj. plpf. *fecisses*: předčasnost před *dixi*
- konj. pf. *erraveris*: předčasnost před *dubito*
- konj. pf. *feceris*: předčasnost před *dubito*
- konj. plpf. *erravisses*: předčasnost před *dubitabam*
- konj. plpf. *fecisses*: předčasnost před *dubitabam*

**Si acceperas, dedisti.**

Jestliže jsi dostal, dal jsi.

*Dico te dedisse, si accepisses.*

Říkám, že jsi dal, jestliže jsi dostal.

*Dixi te dedisse, si accepisses.*

Rekl jsem, že jsi dal, jestliže jsi dostal.

*Non dubito, quin dederis, si accepisses.*

Nepochybuji, že jsi dal, jestliže jsi dostal.

*Non dubitabam, quin dedisses, si accepisses.*

Nepochyboval jsem, že jsi dal, jestliže jsi dostal.

- Děj *acceperas* je předčasný před *dedisti*
- Souvětí je v minulém čase, v závislosti bude vyjadřovat předčasnost před uvozujícím slovesem.
- inf. pf. *dedisse*: předčasnost před *dico*
- konj. plpf. *accepisses*: předčasnost před *dedisse* (inf. pf. *dedisse* rozhoduje o čase konjunktivu, má platnost času vedlejšího)
- inf. pf. *dedisse*: předčasnost před *dixi*
- konj. plpf. *accepisses*: předčasnost před *dedisse* (inf. pf. *dedisse* rozhoduje o čase konjunktivu, má platnost času vedlejšího)
- konj. pf. *dederis*: předčasnost před *dubito*
- konj. plpf. *accepisses*: předčasnost před *dederis* (konj. pf. *dederis* rozhoduje o čase konjunktivu, má platnost času vedlejšího)
- konj. plpf. *dedisses*: předčasnost před *dubitabam*
- konj. plpf. *accepisses*: teoreticky předčasnost před *dedisses* – formálně však nelze odlišit, zda se jedná o předčasnost nebo dva „samostatné“ děje

**Si id facies, errabis.**

Jestliže to budeš dělat, budeš chybovat.

*Dico te erraturum esse, si id facias.*

Říkám, že budeš chybovat, jestliže to budeš dělat.

*Dixi te erraturum esse, si id faceres.*

Rekl jsem, že budeš chybovat, jestliže to budeš dělat.

*Non dubito, quin erraturus sis, si id facias.*

Nepochybuji, že budeš chybovat, jestliže to budeš dělat.

*Non dubitabam, quin erraturus esses, si id faceres.*

Nepochyboval jsem, že budeš chybovat, jestliže to budeš dělat.

- Děje *facies* a *errabis* jsou navzájem současné.
- Souvětí je v budoucím čase, v závislosti bude vyjadřovat následnost po uvozujícím slovese.
- inf. fut. *erraturum esse*: následnost po *dico*
- konj. prez. *facias*: současnost s *erraturum esse*, o čase konjunktivu však nerozhoduje inf. fut. *erraturum esse*, ale hlavní čas *dico* ve větě hlavní
- inf. fut. *erraturum esse*: následnost po *dixi*
- konj. impf. *faceres*: současnost s *erraturum esse*, o čase konjunktivu však nerozhoduje inf. fut. *erraturum esse*, ale vedlejší čas *dixi* ve větě hlavní
- tvar *erraturus sis*: následnost po *dubito*
- konj. prez. *facias*: současnost s *erraturus sis* (konj. prez. *sis* má platnost času hlavního)
- tvar *erraturus esses*: následnost po *dubitabam*
- konj. impf. *faceres*: současnost s *erraturus esses* (konj. impf. *esses* má platnost času vedlejšího)

**Si acceperis, dabis.**

Jestliže dostaneš, dáš.

*Dico te daturum esse, si acceperis.*

Říkám, že dáš, jestliže dostaneš.

*Dixi te daturum esse, si accepisses.*

Rekl jsem, že dáš, jestliže dostaneš.

*Non dubito, quin daturus sis, si acceperis.*

Nepochybuji, že dáš, jestliže dostaneš.

*Non dubitabam, quin daturus esses, si accepisses.*

Nepochyboval jsem, že dáš, jestliže dostaneš.

- Děj *acceperis* je předčasný před *dabis*.
- Souvětí je v budoucím čase, v závislosti bude vyjadřovat následnost po uvozujícím slovese.
- inf. fut. *daturum esse*: následnost po *dico*
- konj. pf. *acceperis*: předčasnost před *daturum esse*, o čase konjunktivu však nerozhoduje inf. fut. *daturum esse*, ale hlavní čas *dico* ve větě hlavní
- inf. fut. *daturum esse*: následnost po *dixi*
- konj. plpf. *accepisses*: předčasnost před *daturum esse*, o čase konjunktivu však nerozhoduje inf. fut. *daturum esse*, ale vedlejší čas *dixi* ve větě hlavní
- tvar *daturus sis*: následnost po *dubito*
- konj. pf. *acceperis*: předčasnost před *daturus sis* (konj. prez. *sis* má platnost času hlavního)
- konj. plpf. *dedisses*: předčasnost před *dubitabam*
- konj. plpf. *accepisses*: předčasnost před *daturus esses* (konj. impf. *esses* má platnost času vedlejšího)

**Příklady (podmínkové souvětí reálné)**

(1) **Závislé souvětí:** *Quid ergo dubitamus, quin, si non dolere voluptas sit summa, non esse in voluptate dolor sit maximus?* (Cic. fin. 2, 9, 28)

Proč tedy pochybujeme, že jestliže je největší slasti necítit bolest, je největší bolestí necítit slast?

**Nezávislé souvětí (realita v přítomnosti):** *Si... voluptas est summa, ... dolor est maximus.*

(2) **Závislé souvětí:** *Ille obsidibus acceptis hostium se habiturum numero confirmat, si aut Ambiorigem aut eius legatos finibus suis recepissent.* (Caes. Gall. 6, 6, 3)

Po přijetí rukojmích tvrdí, že je bude pokládat za nepřátele, jestliže pustí na své území Ambioriga nebo jeho legáty.

**Nezávislé souvětí (realita v budoucnosti / potencialita):** [sc. Vos] *numero hostium habebo, si Ambiorigem... receperitis.*

(3) **Závislé souvětí:** *Hic tibi ego de testimoniis meis hoc respondeo, si falsum dixerim, te in eosdem dixisse.* (Cic. Sull. 21)

Ohledně mých svědeckých výpovědí ti zde odpovídám, že jestliže jsem lhal, ty jsi také svědčil v jejich neprospěch.

**Nezávislé souvětí (realita v minulosti):** *Si falsum dixi, tu in eosdem dixisti.*

## Přehled – souvětí reálné

	Dico te...	Dixi te...	Non dubito, quin...	Non dubitabam, quin...
<b>Si id facis, erras.</b>	errare, si id facias.	errare, si id faceres	erres, si id facias.	errares, si id faceres.
<b>Si id dicebas, errabas.</b>	erravisse, si id faceres.	erravisse, si id faceres.	erraveris, si id faceres.	erravisses, si id faceres.
<b>Si id dixisti, erravisti.</b>	<b>erravisse, si id feceris.</b>	erravisse, si id fecisses.	<b>erraveris, si id feceris.</b>	erravisses, si id fecisses.
<b>Si acceperas, dedisti.</b>	dedisse, si accepisses.	dedisse, si accepisses.	dederis, si accepisses.	dedisses, si accepisses.
<b>Si id facies, errabis.</b>	erraturum esse, si id facias.	erraturum esse, si id faceres.	erraturus sis, si id facias.	erraturus esses, si id faceres.
<b>Si acceperis, dabis.</b>	daturum esse, si acceperis.	daturum esse, si accepisses.	daturus sis, si id acceperis.	daturus esses, si id accepisses.

## Podmínkové souvětí potenciální

Potenciální význam lze v závislých podmínkových větách vyjádřit různými prostředky. Používá se **sloveso *posse*** nebo **tvary pro následnost**, případně i **současnost**. Volbou těchto prostředků se vyjadřuje, že se potencialita vztahuje k přítomnosti nebo budoucnosti. Je-li uvozujícím výrazem vyžadována **infinitivní konstrukce**, používá se v původní hlavní větě nezávislého souvětí:

- **infinitiv futura** nebo
- **infinitiv prézentu** slovesa *posse* s **infinitivem** významového slovesa.

Je-li uvozujícím výrazem vyžadována konjunktivní věta, vyskytuje se v původní hlavní větě nezávislého souvětí:

- **konjunktiv** slovesa *posse* pro **současnost** (konjunktiv prézentu po čase hlavním a konjunktiv imperfekta po čase vedlejším) s **infinitivem** významového slovesa nebo
- **tvary** opisného časování činného pro **následnost** (*-urus sim* po čase hlavním a *-urus essem* po čase vedlejším) nebo
- vzácněji také **konjunktivy** pro **současnost** (konjunktiv prézentu po čase hlavním a konjunktiv imperfekta po čase vedlejším).

Výběr mezi uvedenými možnostmi je ovlivněn také tím, jaké tvary jsou k dispozici. Např. v případě pasiva nebo sloves nemajících participium futura aktiva nelze použít opisné časování činné. Kromě výše uvedených výrazů mohou potenciální odstín vyjadřovat také jiná modální slovesa nebo konstrukce (např. *velle*, *gerundivum* + *esse* apod.).

Konjunktiv vedlejší věty původního nezávislého souvětí se řídí pravidly **souslednosti časové**:

- **Konjunktiv přítomného** vyjadřující nedokončený děj zůstává **zachován po čase hlavním** a mění se na **konjunktiv imperfekta po čase vedlejšího**.
- **Konjunktiv perfekta** vyjadřující dokončený děj zůstává **zachován po čase hlavním** a mění se na **konjunktiv plusquamperfekta po čase vedlejšího**.

***Si id facias, erres.***

Kdybys to dělal, chyboval bys.

*Dico te erraturum esse / errare posse, si id facias.*

Říkám, že bys chyboval, kdybys to dělal.

*Dixi te erraturum esse / errare posse, si id faceres.*

Řekl jsem, že bys chyboval, kdybys to dělal.

*Non dubito, quin errare possis / erraturus sis / erres, si id facias.*

Nepochybuji, že bys chyboval, kdybys to dělal.

*Non dubitabam, quin errare posses / erraturus esses / errares, si id faceres.*

Nepochyboval jsem, že bys chyboval, kdybys to dělal.

- Konjunktivy přítomného *facias* a *erres* vyjadřují nedokončené a současné děje.
- Vzhledem k uvozujičímu slovesu budou vyjadřovat současnost pomocí *posse* nebo následnost.
- inf. prez. *errare posse* / inf. fut. *erraturum esse*: současnost / následnost vzhledem k *dico*
- konj. prez. *facias*: nedokončený děj, o čase konjunktivu nerozhoduje inf. prez. *errare posse* nebo inf. fut. *erraturum esse*, ale hlavní čas *dico* ve větě hlavní
- inf. prez. *errare posse* / inf. fut. *erraturum esse*: současnost / následnost vzhledem k *dixi*
- konj. impf. *faceres*: nedokončený děj, o čase konjunktivu nerozhoduje inf. prez. *errare posse* nebo inf. fut. *erraturum esse*, ale vedlejší čas *dixi* ve větě hlavní
- konj. *errare possis / erraturus sis / erres*: současnost / následnost vzhledem k *dubito*
- konj. prez. *facias*: nedokončený děj, současnost s *errare possis / erraturus sis / erres* (konj. prez. má platnost času hlavního)
- konj. *errare posses / erraturus esses / errares*: současnost / následnost vzhledem k *dubitabam*
- konj. impf. *faceres*: nedokončený děj, současnost s *errare posses / erraturus esses / errares* (konj. impf. má platnost času vedlejšího)

**Si id feceris, erraveris.**

Kdybys to udělal, dopustil by ses chyby.

*Dico te erraturum esse / errare posse, si id feceris.*

Říkám, že by ses dopustil chyby, kdybys to udělal.

*Dixi te erraturum esse / errare posse, si id fecisses.*

Řekl jsem, že by ses dopustil chyby, kdybys to udělal.

*Non dubito, quin errare possis / erraturus sis / erres, si id feceris.*

Nepochybuji, že by ses dopustil chyby, kdybys to udělal.

*Non dubitabam, quin errare posses / erraturus esses / errares, si id fecisses.*

Nepochyboval jsem, že by ses dopustil chyby, kdybys to udělal.

- Konjunktivy perfekta *feceris* a *erraveris* vyjadřují dokončené děje, které jsou „samostatné“ nebo „totožné“.
- Vzhledem k uvozujícímu slovesu budou vyjadřovat současnost pomocí *posse* nebo následnost.
- inf. prez. *errare posse* / inf. fut. *erraturum esse*: současnost / následnost vzhledem k *dico*
- konj. pf. *feceris*: dokončený děj, o čase konjunktivu nerozhoduje inf. prez. *errare posse* nebo inf. fut. *erraturum esse*, ale hlavní čas *dico* ve větě hlavní
- inf. prez. *errare posse* / inf. fut. *erraturum esse*: současnost / následnost vzhledem k *dixi*
- konj. plpf. *fecisses*: dokončený děj, o čase konjunktivu nerozhoduje inf. prez. *errare posse* nebo inf. fut. *erraturum esse*, ale vedlejší čas *dixi* ve větě hlavní
- konj. *errare possis / erraturus sis / erres*: současnost / následnost vzhledem k *dubito*
- konj. pf. *feceris*: dokončený děj, o konj. pf. rozhoduje hlavní čas *dubito* ve větě hlavní
- konj. *errare posses / erraturus esses / errares*: současnost / následnost vzhledem k *dubitabam*
- konj. plpf. *fecisses*: dokončený děj, o konj. plpf. rozhoduje vedlejší čas *dubitabam* ve větě vedlejší

**Příklady (podmínkové souvětí potenciální)**

(4) **Závislé souvětí:** *Negat Cicero, si duplicetur sibi aetas, habiturum se tempus, quo legat lyricos...* (Sen. *epist.* 49, 5)

Cicero tvrdí, že i kdyby žil dvakrát tak dlouho, neměl by čas na čtení lyrických básníků...

**Nezávislé souvětí (nedokončený děj):** *Si duplicetur mihi aetas, non habeam tempus quo legam lyricos...*

(5) **Závislé souvětí:** *Nescio (...) quomodo paupertatem iste laturus sit, si in illam incidit.* (Sen. *epist.* 20, 11)

Nevím, jak by snášel chudobu, kdyby do ní upadl.

**Nezávislé souvětí (dokončený děj):** *Quomodo iste paupertatem tulerit, si in eam incidit?*



V potenciálních souvětích se může kombinovat vyjádření dokončeného a nedokončeného děje. V závislých větách však tento rozdíl mizí, protože věta hlavní nezávislého souvětí se transformuje v obou případech stejným způsobem. Příkladem může být *commovere posset* v (6), které by mohlo v nezávislém souvětí odpovídat konjunktivu perfekta i konjunktivu přítentu.

(6) **Závislé souvětí:** *Venit Romam Ligus; non dubitabat, quin, si ipse Verrem convenisset, aequitate causae, auctoritate sua commovere hominem posset.* (Cic. Verr. II 1, 126)

Ligus přišel do Říma. Nepochyboval, že by mohl na Verra zapůsobit spravedlivostí toho případu a svou autoritou, kdyby se s ním setkal.

**Nezávislé souvětí (dokončený děj + dokončený/nedokončený děj):** *Si Verrem convenerit, eum commovere potuerit / commoverit / commovere possit / commoveat.*

V případě použití infinitivu futura nebo konjunktivů opisného časování činného má v závislosti potenciální souvětí stejnou podobu jako reálné souvětí pro budoucnost. Příkladem je souvětí *Dico te erraturum esse, si id facias*, které může být transformací nezávislého reálného souvětí *Si id facies, errabis* nebo potenciálního souvětí *Si id facias, erres*. Odpovídá to skutečnosti, že podmínka potenciální a reálná v budoucnosti jsou si významově velmi blízké.

## Přehled – souvětí potenciální

	Dico te...		Dixi te...	
Si id facias, erres.	erraturum esse / errare posse	si id facias.	erraturum esse / errare posse	si id faceres.
Si id feceris, erraveris.	erraturum esse / errare posse	si id feceris.	erraturum esse / errare posse	si id fecisses.

	Non dubito, quin...		Non dubitabam, quin...	
Si id facias, erres.	errare possis / erraturus sis / erres	si id facias.	errare posses / erraturus esses / errares	si id faceres.
Si id feceris, erraveris.	errare possis / erraturus sis / erres	si id feceris.	errare posses / erraturus esses / errares	si id fecisses.

## Podmínkové souvětí nereálné

Vyjádření nerealit v závislých souvětích vykazuje **nejvíce specifik** vzhledem k pravidlům časové souslednosti a způsobové závislosti. Důvodem je **zachování významového rysu „nerealita“**. Pro všechna závislá nereálná souvětí platí, že v původní vedlejší větě podmínkové po *si/nisi* je **tentýž konjunktiv jako v nezávislém souvětí**, tj. **konjunktiv imperfekta** pro nerealitu v přítomnosti a **konjunktiv plusquamperfekta** pro nerealitu v minulosti. Původní věta hlavní nezávislého souvětí (tj. věta řídicí) se však u nerealit v přítomnosti a v minulosti vyjadřuje zčásti rozdílně, a proto bude výklad rozdělen na transformace vět nereálných v přítomnosti a v minulosti. V přehledech jsou uvedeny modelové věty, které shrnují základní možnosti. Symbolem *V1* je označena původní věta hlavní nezávislého souvětí, symbolem *V2* věta vedlejší po *si/nisi* a symbolem *V0* věta uvozující nepřímou řeč, na jejímž predikátu je podmínkové souvětí závislé.

### Nerealita v přítomnosti

#### Infinitivní konstrukce

Je-li nereálné souvětí v přítomnosti závislé na predikátu vyžadujícím infinitivní konstrukci, používá se v původní větě hlavní nezávislého souvětí **participium futura aktiva** s infinitivem *fuisse*. Participium futura aktiva se shoduje s podmětem konstrukce, jako je tomu u infinitivů futura (např. *laudaturum fuisse*, *laudaturam fuisse*, *laudaturi fuisse* podle rodu a čísla podmětu konstrukce a podle toho, zda se jedná o akuzativ nebo nominativ s infinitivem). Slovesný čas **predikátu uvozujícího nepřímou řeč nemá** na podobu konstrukce **vliv**, tvar na *-urum fuisse* se používá po čase hlavním i vedlejším. Ve větě vedlejší po *si/nisi* zůstává konjunktiv imperfekta.

Nezávislé souvětí	V1	V2
	<i>Errares,</i> Chyboval bys,	<i>si id faceres.</i> kdybys to dělal.

V0	V1	V2
<i>Dico</i> Říkám,	<i>te erraturum fuisse,</i> že bys chyboval,	<i>si id faceres.</i> kdybys to dělal.
<i>Dixi</i> Rekl jsem,	<i>te erraturum fuisse,</i> že bys chyboval,	<i>si id faceres.</i> kdybys to dělal.

Pokud je v hlavní větě původního nezávislého souvětí **modální sloveso** nebo **gerundivum** se slovesem *esse*, používá se v závislém souvětí **infinitiv prézentu**. Infinitiv prézentu se může objevit také ve spojení slovesa *esse* s některými adjektivy nebo

substantivy (např. *difficile esse, longum esse*), v nichž bývá v nezávislém souvětí sloveso *esse* v indikativu.

	V1	V2
Nezávislé souvětí	<i>Fugere velles,</i> Chtěl bys uprchnout,	<i>si id faceres.</i> kdybys to dělal.

	V1	V2
Nezávislé souvětí	<i>Vituperandus esses,</i> Bylo by třeba tě kárat,	<i>si id faceres.</i> kdybys to dělal.

V0	V1	V2
<i>Dico</i> Říkám,	<i>te fugere velle,</i> že bys chtěl uprchnout,	<i>si id faceres.</i> kdybys to dělal.
<i>Dixi</i> Řekl jsem,	<i>te fugere velle,</i> že bys chtěl uprchnout,	<i>si id faceres.</i> kdybys to dělal.

V0	V1	V2
<i>Dico</i> Říkám	<i>te vituperandum esse,</i> že by tě bylo třeba kárat,	<i>si id faceres.</i> kdybys to dělal.
<i>Dixi</i> Řekl jsem,	<i>te vituperandum esse,</i> že by tě bylo třeba kárat,	<i>si id faceres.</i> kdybys to dělal.

Je-li sloveso v hlavní větě původního nezávislého souvětí **neosobní** nebo je v **pasivu**, nelze použít infinitiv *fuisse* s participiem futura aktiva významového slovesa. V těchto případech se využívá opisná konstrukce **futurum fuisse, ut + konjunktiv imperfekta** významového slovesa. Konjunktiv imperfekta zde vždy vyjadřuje současnost s infinitivem perfekta *fuisse* (tj. s časem vedlejším) bez ohledu na dokončenost děje, a proto se zde jiné konjunktivy nevyskytují.

Základem konstrukce je nezávislé souvětí *fit, ut* nebo *est, ut* „stává se, že“, tedy o souvětí s obsahovou větou oznamovací, v níž jsou konjunktivy pro současnost. Jedná se o neosobní konstrukci, a proto je **participium futura aktiva** vždy ve tvaru **neutra singularu** (tedy **futurum**) a nikdy zde **není vyjádřen podmět** infinitivní konstrukce. Podmět, osoba a číslo jsou vyjádřeny ve větě vedlejší s *ut* a konjunktivem imperfekta.

	V1	V2
Nezávislé souvětí	<i>Vituperareris,</i> Byl bys kárán,	<i>si id faceres.</i> kdybys to dělal.

	V1	V2
Nezávislé souvětí	<i>Facti te paeniteret,</i> Litoval bys toho činu,	<i>si id faceres.</i> kdybys to dělal.

V0	V1	V2
<i>Dico</i> Říkám,	<i>futurum fuisse,</i> <i>ut vituperareris,</i> že bys byl kárán,	<i>si id faceres.</i> kdybys to dělal.
<i>Dixi</i> Řekl jsem,	<i>futurum fuisse,</i> <i>ut vituperareris,</i> že bys byl kárán,	<i>si id faceres.</i> kdybys to dělal.

V0	V1	V2
<i>Dico</i> Říkám,	<i>futurum fuisse, ut</i> <i>facti te paeniteret,</i> že bys toho činu litoval,	<i>si id faceres.</i> kdybys to dělal.
<i>Dixi</i> Řekl jsem,	<i>futurum fuisse, ut</i> <i>facti te paeniteret,</i> že bys toho činu litoval,	<i>si id faceres.</i> kdybys to dělal.

**Konjunktivní věta**

Je-li nereálné souvětí v přítomnosti závislé na predikátu vyžadujícím konjunktivní větu, **věta hlavní i vedlejší** původního nezávislého souvětí **zůstává beze změny**. Je v nich tedy **konjunktiv imperfekta** bez ohledu na to, zda je predikát uvozující nepřímou řeč v čase hlavním nebo vedlejším.

	Non dubito, quin...		Non dubitabam, quin...	
<i>Errares, si id faceres.</i> Chyboval bys, kdybys to dělal.	<i>errares,</i> Nepochybují, že bys chyboval,		<i>errares,</i> Nepochyboval jsem, že bys chyboval,	
<i>Vituperandus esses, si id faceres.</i> Bylo by třeba tě kárat, kdybys to dělal.	<i>vituperandus esses,</i> Nepochybují, že by bylo třeba tě kárat,	<i>si id faceres.</i> kdybys to dělal.	<i>vituperandus esses,</i> Nepochyboval jsem, že by bylo třeba tě kárat,	<i>si id faceres.</i> kdybys to dělal.
<i>Fugere velles, si id faceres.</i> Chtěl bys uprchnout, kdybys to dělal.	<i>fugere velles,</i> Nepochybují, že bys chtěl uprchnout,		<i>fugere velles,</i> Nepochyboval jsem, že bys chtěl uprchnout	
<i>Vituperareris, si id faceres.</i> Byl bys kárán, kdybys to dělal.	<i>vituperareris,</i> Nepochybují, že bys byl kárán,		<i>vituperareris,</i> Nepochyboval jsem, že bys byl kárán,	
<i>Facti te paeniteret, si id faceres.</i> Litoval bys toho činu, kdybys to dělal.	<i>facti te paeniteret,</i> Nepochybují, že bys toho činu litoval,		<i>facti te paeniteret,</i> Nepochyboval jsem, že bys toho činu litoval,	

**Příklady (podmínkové souvětí nereálné)**

- (7) **Závislé souvětí:** *An me, inquam, nisi te audire vellem, censes haec dicturum fuisse?* (Cic. *fin.* 1, 8, 28)

Myslíš si snad, že bych to říkal, kdybych tě nechtěl slyšet?

**Nezávislé souvětí:** *An haec dicerem, nisi te audire vellem?*

- (8) **Závislé souvětí:** *Quos amisimus cives, eos Martis vis perculit, non ira victoriae, ut dubitare debeat nemo, quin multos, si posset, C. Caesar ab inferis excitaret, quoniam ex eadem acie conservat, quo s potest.* (Cic. *Marcell.* 17)

Občany, které jsme ztratili, zahubila Martova moc, ne hněv vítěze, takže nikdo nemůže pochybovat, že by Caesar mnoho lidí vzkřísil z mrtvých, kdyby mohl. Vždyť i v boji zachraňuje, koho může.

**Nezávislé souvětí:** *Si Caesar posset, multos ab inferis excitaret.*

## Nerealita v minulosti

### Infinitivní konstrukce

Je-li nereálné souvětí v minulosti závislé na predikátu vyžadujícím infinitivní konstrukci, používá se v původní větě hlavní nezávislého souvětí **participium futura aktiva** s infinitivem **fuisse**. Participium futura aktiva se shoduje s podmětem konstrukce stejně, jako je tomu u infinitivů futura (např. *laudaturum fuisse*, *laudaturam fuisse*, *laudaturi fuisse* podle rodu a čísla podmětu konstrukce a podle toho, zda se jedná o akuzativ nebo nominativ s infinitivem). Slovesný čas predikátu uvozujícího nepřímou řeč nemá na podobu konstrukce vliv, infinitiv na **-urum fuisse** se používá po čase **hlavním i vedlejším**. Ve větě vedlejší po **si/nisi** zůstává **konjunktiv plusquamperfekta**, který je jediným znakem odlišujícím podmínku nereálnou v minulosti od podmínky nereálné v přítomnosti.

	V1	V2
Nezávislé souvětí	<i>Erravisses</i> , Byl bys chyboval,	<i>si id fecisses</i> . kdybys to byl (u)dělal.

V0	V1	V2
<i>Dico</i> Říkám,	<i>te erraturum fuisse</i> , že bys byl chyboval,	<i>si id fecisses</i> . kdybys to byl (u)dělal.
<i>Dixi</i> Řekl jsem,	<i>te erraturum fuisse</i> , že bys byl chyboval,	<i>si id fecisses</i> . kdybys to byl (u)dělal.

S nerealitou v přítomnosti je shodná i opisná konstrukce *futurum fuisse ut* + **konjunktiv imperfekta** pro případy, kdy je v hlavní větě původního nezávislého souvětí neosobní sloveso nebo sloveso v pasivu. Principy tvoření konstrukce jsou stejné jako u nerealit v přítomnosti, viz výše. Ve větě vedlejší po **si/nisi** je **konjunktiv plusquamperfekta**, který je také zde jediným znakem odlišujícím nerealitu v minulosti od nerealit v přítomnosti.

	V1	V2
Nezávislé souvětí	<i>Vituperatus esses</i> , Byl bys býval kárán,	<i>si id fecisses</i> . kdybys to byl (u)dělal.

	V1	V2
Nezávislé souvětí	<i>Facti te paenituisset</i> , Byl bys litoval toho činu,	<i>si id fecisses</i> . kdybys to byl (u)dělal.

V0	V1	V2
<i>Dico</i>	<i>futurum fuisse, ut vituperareris,</i>	<i>si id fecisses.</i>
Říkám,	že bys byl býval kárán,	kdybys to byl (u) dělal.
<i>Dixi</i>	<i>futurum fuisse, ut vituperareris,</i>	<i>si id fecisses.</i>
Řekl jsem,	že bys byl býval kárán,	kdybys to byl (u) dělal.

V0	V1	V2
<i>Dico</i>	<i>futurum fuisse, ut facti te paeniteret,</i>	<i>si id fecisses.</i>
Říkám,	že bys byl toho činu litoval,	kdybys to byl (u) dělal.
<i>Dixi</i>	<i>futurum fuisse, ut facti te paeniteret,</i>	<i>si id fecisses.</i>
Řekl jsem,	že bys byl toho činu litoval,	kdybys to byl (u) dělal.

K odlišnosti proti nerealitě v přítomnosti však dochází u vět, kde je v původní hlavní větě nezávislého souvětí **modální sloveso** nebo **gerundivum** se slovesem **esse**. U **nereality v minulosti** se v tomto případě používá **infinitiv perfekta**, kdežto u nereality v přítomnosti infinitiv přezentu. Infinitiv perfekta se může objevit také ve spojeních slovesa *esse* s některými adjektivy nebo substantivy (např. *difficile esse, longum esse*), v nichž bývá v nezávislém souvětí sloveso *esse* v indikativu. Ve vedlejší větě po *si/nisi* je konjunktiv plusquamperfekta.

	V1	V2
Nezávislé souvětí	<i>Fugere voluisses,</i>	<i>si id fecisses.</i>
	Byl bys chtěl uprchnout,	kdybys to byl (u) dělal.

	V1	V2
Nezávislé souvětí	<i>Vituperandum fuisses,</i>	<i>si id fecisses.</i>
	Bylo by bývalo třeba tě kárat,	kdybys to byl (u) dělal.

V0	V1	V2
<i>Dico</i>	<i>te fugere voluisse,</i>	<i>si id fecisses.</i>
Říkám,	že bys byl chtěl uprchnout,	kdybys to byl (u) dělal.
<i>Dixi</i>	<i>te fugere voluisse,</i>	<i>si id fecisses.</i>
Řekl jsem,	že bys byl chtěl uprchnout,	kdybys to byl (u) dělal.

V0	V1	V2
<i>Dico</i>	<i>te vituperandum fuisse,</i>	<i>si id fecisses.</i>
Říkám	že by tě bylo bývalo třeba kárat,	kdybys to byl (u) dělal.
<i>Dixi</i>	<i>te vituperandum fuisse,</i>	<i>si id fecisses.</i>
Řekl jsem,	že by tě bylo bývalo třeba kárat,	kdybys to byl (u) dělal.

### Konjunktivní věta

Je-li nereálné souvětí v minulosti závislé na predikátu vyžadujícím konjunktivní větu, používá se v původní hlavní větě nezávislého souvětí **participium futura aktiva** s **konjunktivem perfekta slovesa esse**, tj. konjunktiv perfekta opisného časování činného (např. *facturus fuerim, laudaturi fuerint* atd.). Participium futura s konjunktivem perfekta se **obvykle** používá **po čase hlavním i vedlejším**. Po čase vedlejším se však může vyskytnout i participium futura aktiva s konjunktivem plusquamperfekta (např. *facturus fuisset, laudaturi fuissent* atd.), a to zejména v případě, že je podmínkové souvětí závislé na predikátu ve vedlejším čase, který uvozuje nepřímou otázku. Doklady konjunktivu plusquamperfekta se nacházejí např. u Cicerona po slovese *quaerere*. Ve větě vedlejší po *si/nisi* zůstává **konjunktiv plusquamperfekta**.

Nezávislé souvětí	V1	V2
	<i>Erravisses,</i> Byl bys chyboval,	<i>si id fecisses.</i> kdybys to byl (u)dělal.

V0	V1	V2
<i>Non dubito, quin /</i> Nepochybuji, že <i>Quaero, num</i> Ptám se, zda	<i>erraturus fueris,</i> bys byl chyboval,	<i>si id fecisses.</i> kdybys to byl dělal.
<i>Non dubitabam, quin /</i> Nepochyboval jsem, že <i>Quaerebam, num</i> Ptal jsem se, zda	<i>erraturus fueris,</i> bys byl chyboval, <i>(erraturus fuisses,)</i> bys byl chyboval,	<i>si id fecisses.</i> kdybys to byl dělal.

Vyskytuje-li se v původní hlavní větě nezávislého souvětí **modální sloveso** nebo **gerundivum** se slovesem **esse**, mění se v závislém souvětí na **konjunktiv perfekta**. Ve větě vedlejší po **si/nisi** zůstává **konjunktiv plusquamperfekta**.

Nezávislé souvětí	V1	V2
	<i>Fugere voluisses,</i> Byl bys chtěl uprchnout,	<i>si id fecisses.</i> kdybys to byl (u)dělal.

Nezávislé souvětí	V1	V2
	<i>Vituperandus fuisses,</i> Bylo by bývalo třeba tě kárat,	<i>si id fecisses.</i> kdybys to byl (u)dělal.

V0	V1	V2
<i>Non dubito, quin /</i> Nepochybuji, že <i>Quaero, num</i> Ptám se, zda	<i>fugere volueris,</i> bys byl chtěl uprchnout,	<i>si id fecisses.</i> kdybys to byl (u)dělal.
<i>Non dubitabam, quin /</i> Nepochyboval jsem, že <i>Quaerebam, num</i> Ptal jsem se, zda	<i>fugere volueris,</i> bys byl chtěl uprchnout,	<i>si id fecisses.</i> kdybys to byl (u)dělal.

V0	V1	V2
<i>Non dubito, quin</i> Nepochybuji, že <i>Quaero, num</i> Ptám se, zda	<i>vituperandus fueris,</i> by tě bylo bývalo třeba kárat,	<i>si id fecisses.</i> kdybys to byl (u)dělal.
<i>Non dubitabam, quin /</i> Nepochyboval jsem, že <i>Quaerebam, num</i> Ptal jsem se, zda	<i>vituperandus fueris,</i> by tě bylo bývalo třeba kárat,	<i>si id fecisses.</i> kdybys to byl (u)dělal.

Je-li v původní hlavní větě nezávislého souvětí **neosobní sloveso** nebo **sloveso v pasivu**, **ponechává si** v závislém souvětí **konjunktiv plusquamperfekta**. Ve větě vedlejší po **si/nisi** zůstává **konjunktiv plusquamperfekta**.

Nezávislé souvětí	V1	V2	Nezávislé souvětí	V1	V2
	<i>Vituperatus esses,</i> Byl bys býval kárán,	<i>si id fecisses.</i> kdybys to byl (u)dělal.		<i>Facti te paenituisset,</i> Byl bys litoval toho činu,	<i>si id fecisses.</i> kdybys to byl (u) dělal.

V0	V1	V2	V0	V1	V2
<i>Non dubito, quin</i> Nepochybuj, že <i>Quaero, num</i> Ptám se, zda	<i>vituperatus esses,</i> bys byl býval kárán,	<i>si id fecisses.</i> kdybys to byl (u)dělal.	<i>Non dubito, quin</i> Nepochybuj, že <i>Quaero, num</i> Ptám se, zda	<i>facti te paenituisset,</i> bys byl litoval činu,	<i>si id fecisses.</i> kdybys to byl (u) dělal.
<i>Non dubitabam, quin /</i> Nepochyboval jsem, že <i>Quaerebam, num</i> Ptal jsem se, zda	<i>vituperatus esses,</i> bys byl býval kárán,	<i>si id fecisses.</i> kdybys to byl (u)dělal.	<i>Non dubitabam, quin /</i> Nepochyboval jsem, že <i>Quaerebam, num</i> Ptal jsem se, zda	<i>facti te paenituisset,</i> bys byl litoval činu,	<i>si id fecisses.</i> kdybys to byl (u) dělal.

### Příklady (podmínkové souvětí nereálné)

- (9) **Závislé souvětí:** *Puto enim, etiamsi Icadius tum in spelunca non fuisset, saxum tamen illud casurum fuisse.* (Cic. fat. 6)  
Myslím si totiž, že i kdyby tehdy Icadius v jeskyni nebyl, přece by ten kámen byl spadl.  
**Nezávislé souvětí:** *Etiamsi Icadius in spelunca non fuisset, saxum tamen cecidisset.*
- (10) **Závislé souvětí:** *Et nisi eo ipso tempore quidam nuntii de Caesaris victoria (...) essent adlati, existimabant plerique futurum fuisse, uti [sc. id oppidum] amitteretur.* (Caes. civ. 3, 101, 3)  
A kdyby právě v té době nebyla dorazila zpráva o Caesarově vítězství, mnoho lidí si myslelo, že by to město bylo bývalo ztraceno.  
**Nezávislé souvětí:** *Nisi nuntii de Caesaris victoria essent adlati, [sc. id oppidum] amissum esset.*
- (11) **Závislé souvětí:** *Puto multos potuisse ad sapientiam pervenire, nisi putassent (= putavissent) se pervenisse,...* (Sen. dial. 9, 1, 16)  
Myslím si, že mnoho lidí by bylo mohlo dosáhnout moudrosti, kdyby si nebyli mysleli, že už jí dosáhli,...



**Nezávislé souvětí:** *Multi potuissent ad sapientiam pervenire, nisi putassent se pervenisse.*

- (12) **Závislé souvětí:** *Quaeris, quid potuerit amplius assequi Plancius, si Cn. Scipionis fuisset filius.* (Cic. *Planc.* 60)

Ptáš se, čeho více by byl mohl Plancius dosáhnout, kdyby byl býval synem Gnea Scipiona?

**Nezávislé souvětí:** *Quid Plancius amplius assequi potuisset, si filius Cn. Scipionis fuisset?*

- (13) **Závislé souvětí:** *...ostendis, qualis tu, si ita forte accidisset, fueris illo tempore consul futurus.* (Cic. *Pis.* 14)

...dáváš najevo, jakým bys byl tehdy konzulem, kdyby k tomu bylo náhodou došlo.

**Nezávislé souvětí:** *Si ita accidisset, qualis illo tempore consul fuisses?*

## Přehled – souvětí nereálné

### Infinitivní konstrukce

	Dico te...		Dixi te...	
<b>Si id faceres, errares.</b>	<b>erratum fuisse</b>	<b>si id faceres</b>	<b>erratum fuisse</b>	<b>si id faceres</b>
	vituperandum esse		vituperandum esse	
	fugere velle		fugere velle	
	futurum fuisse, ut vituperareris		futurum fuisse, ut vituperareris	
	futurum fuisse, ut facti te paeniteret		futurum fuisse, ut facti te paeniteret	
<b>Si id fecisses, erravisses.</b>	<b>erratum fuisse</b>	<b>si id fecisses</b>	<b>erratum fuisse</b>	<b>si id fecisses</b>
	vituperandum fuisse		vituperandum fuisse	
	fugere voluisse		fugere voluisse	
	futurum fuisse, ut vituperareris		futurum fuisse, ut vituperareris	
	futurum fuisse, ut facti te paeniteret		futurum fuisse, ut facti te paeniteret	

## Konjunktivní věta

	Non dubito quin...		Non dubitabam quin...	
Si id faceres, errares.	<b>errares</b>	<b>si id faceres</b>	<b>errares</b>	<b>si id faceres.</b>
	vituperandus esses		vituperandus esses	
	fugere velles		fugere velles	
	vituperareris		vituperareris	
	facti te paeniteret		facti te paeniteret	
Si id fecisses, erravisses.	<b>erraturus fueris</b>	<b>si id fecisses</b>	<b>erraturus fueris</b> (Quaerebam, num erraturus fuisses)	<b>si id fecisses</b>
	vituperandus fueris		vituperandus fueris	
	fugere volueris		fugere volueris	
	vituperatus esses		vituperatus esses	
	facti te paenituisset		facti te paenituisset	

## Shrnutí rozdílů mezi souvětím nereálným v přítomnosti a minulosti

V případě **infinitivní konstrukce** lze rozdíly mezi závislým souvětím nereálným v přítomnosti a minulosti shrnout následujícím způsobem:

- Je-li v infinitivní konstrukci tvar na **-urum fuisse** (včetně opisu *futurum fuisse, ut*), liší se pouze konjunktivem ve větě vedlejší po *si/nisi*. Souvětí **nereálné v přítomnosti** má ve vedlejší větě **konjunktiv imperfekta**, kdežto souvětí **nereálné v minulosti** **konjunktiv plusquamperfekta**.
- Vyskytuje-li se v infinitivní konstrukci **modální sloveso** nebo **gerundivum** se slovesem *esse*, používá se u **nereality v přítomnosti** **infinitiv prézentu** a u **nereality v minulosti** **infinitiv perfekta**.

V případě **konjunktivní věty** jsou rozdíly mezi nerealitou v přítomnosti a minulosti větší:

- U **nereality v přítomnosti** zůstává **zachován konjunktiv imperfekta** v původní větě hlavní i vedlejší bez ohledu na čas slovesa uvozujícího nepřímou řeč.
- U **nereality v minulosti** se ve větě hlavní původního souvětí používá konstrukce na **-urus fuerim**. Je-li v ní **modální sloveso**, používá se v závislosti **konjunktiv perfekta**. **Konjunktiv plusquamperfekta** se zachovává pouze v případě, že je v ní **pasivum** nebo **neosobní sloveso**. Ve větě vedlejší po *si/nisi* je vždy **konjunktiv plusquamperfekta**.

## „Neúplné“ závislé podmínkové souvětí

Výše uvedené tvary se používají také pro vyjádření podmínky v závislých větách mimo rámec typického podmínkového souvětí, které obsahuje větu vedlejší a větu hlavní. V souvětí může být přítomna pouze část podmínkového souvětí – buď věta řídicí podmínkového souvětí, nebo věta vedlejší po *si/nisi*.

„Chybějící“ vedlejší věta podmínkového souvětí však může být zřejmá z kontextu nebo vyjádřena jinými prostředky (např. ablativem absolutním, substantivem nebo spojením substantiva s adjektivem). Příkladem je věta (14), v níž je tvar na *-urum fuisse*, ale nevyskytuje se v ní vedlejší věta se *si/nisi*.

- (14) *Num censes his nuntiis Thalen aut Anaxagoran aut quemquam physicum **crediturum fuisse**?* (Cic. *div.* 2, 58)

Cožpak si myslíš, že by takovým zprávám věřil Thalés, Anaxagorás nebo kdokoliv z přírodních filozofů?

Tvar *crediturum fuisse* by mohl vyjadřovat nerealitu v přítomnosti i minulosti, z kontextu je však zřejmé, že se jedná o nerealitu v minulosti.

V některých větách je naopak vyjádřena pouze vedlejší věta po *si/nisi*. Na místě věty řídicí podmínkového souvětí může stát jméno, participium apod. Příkladem je *paruisset* ve větě (15), na místě věty řídicí je v této větě *iram senatus*.

- (15) *...conmotus metu atque lubidine divorsus agitabatur: timebat **iram** senatus, ni **paruisset** legatis.* (Sall. *Iug.* 25, 6)

...váhal zmítán strachem i chtivostí: bál se hněvu senátu, kdyby legáty neposlechl.

Konjunktiv plusquamperfekta *paruisset* by mohl vyjadřovat realitu, potencialitu i nerealitu. Vzhledem ke kontextu a uvozujícímu výrazu *timebat* je zřejmé, že děj *paruisset* následuje po *timebat*. Jedná se tedy o vyjádření potenciální, případně reálné podmínky, která je předčasná před dějovým substantivem *iram*.

## Přehled

	Dico (te)...	Dixi (te)...	Non dubito, quin...	Non dubitabam, quin...				
<b>Souvětí reálné</b>								
<b>Si id facis, erras.</b>	errare, si id facias.	errare, si id faceres	erres, si id facias.	errares, si id faceres.				
<b>Si id faciebas, errabas.</b>	erravisse, si id faceres.	erravisse, si id faceres.	erraveris, si id faceres.	erravisses, si id faceres.				
<b>Si id fecisti, erravisti.</b>	<b>erravisse, si id feceris.</b>	erravisse, si id fecisses.	<b>erraveris, si id feceris.</b>	erravisses, si id fecisses.				
<b>Si id acceperas, dedisti.</b>	dedisse, si accepisses.	dedisse, si accepisses.	dederis, si accepisses.	dedisses, si accepisses.				
<b>Si id facies, errabis.</b>	erratum esse, si id facias.	erratum esse, si id faceres.	erratum sis, si id facias.	erratum esses, si id faceres.				
<b>Si acceperis, dabis.</b>	daturum esse, si acceperis.	daturum esse, si accepisses.	daturus sis, si acceperis.	daturus esses, si accepisses.				
<b>Souvětí potenciální</b>								
<b>Si id facias, erres.</b>	erratum esse errare posse	<b>si id facias.</b>	erratum esse errare posse	<b>si id faceres.</b>	erratum sis errare possis erres	<b>si id facias</b>	erratum sis errare posses errares	<b>si id faceres.</b>
<b>Si id feceris, erraveris.</b>	erratum esse errare posse	<b>si id feceris.</b>	erratum esse errare posse	<b>si id fecisses.</b>	erratum sis errare possis erres	<b>si id feceris</b>	erratum sis errare errares errare posses	<b>si id fecisses.</b>

	Dico (te)...	Dixi (te)...	Non dubito, quin...	Non dubitabam, quin...
<b>Souvětí nereálné</b>				
<b>Si id faceres, errares.</b>	<b>erratum fuisse</b>	<b>erratum fuisse</b>	<b>errares</b>	<b>errares</b>
	vituperan- dum esse	vituperan- dum esse	vituperan- dus esses	vituperan- dus esses
	fugere velle	fugere velle	fugere velles	fugere velles
	futurum fuisse, ut vituperareri	futurum fuisse, ut vituperareri	vituperareri	vituperareri
	futurum fuisse, ut facti te paeniteret	futurum fuisse, ut facti te paeniteret	facti te paeniteret	facti te paeniteret
<b>Si id fecisses, erravisses.</b>	<b>erratum fuisse</b>	<b>erratum fuisse</b>	<b>erratus fueris</b>	<b>erratus fueris</b> (Quaere- bam, num erratus fuissem)
	vituperan- dum fuisse	vituperan- dum fuisse	vituperan- dus fueris	vituperan- dus fueris
	fugere voluisse	fugere voluisse	fugere volueris	fugere volueris
	futurum fuisse, ut vitupera- reris	futurum fuisse, ut vitupera- reris	vituperatus esses	vituperatus esses
	futurum fuisse, ut facti te pae- niteret	futurum fuisse, ut facti te paeniteret	facti te paenitui- sset	facti te paenitui- sset

## Další zvláštnosti některých podmínkových vět

### Chybějící slovesné tvary pro následnost

Volba slovesného tvaru v konkrétní větě může být ovlivněna rovněž tím, že některé tvary nejsou u daného slovesa k dispozici. V **konjunktivních větách** se např. pro vyjádření následnosti mohou objevit **konjunktivy pro současnost**, tj. konjunktiv přítomného času hlavního a konjunktiv imperfekta po čase vedlejším. Dochází k tomu v případě, že sloveso **nemá participium futura aktiva** nebo se jedná o **pasivní tvar**. Následnost může být naznačena adverbiem *mox* „brzy“, *brevi* „zkrátka“ apod.

V **infinitivních konstrukcích** mohou být chybějící tvary pro následnost vyjádřeny **infinitivem přítomného času s výrazy naznačujícími následnost** (*mox* „brzy“, *brevi* „zkrátka“ apod.) nebo opisem *futurum esse, ut / fore, ut* (16) s konjunktivem přítomného času hlavního nebo konjunktivem imperfekta po čase vedlejším.

- (16) *Itaque non solum si vi interissem, sed etiam si morbo extinctus essem, fore putabam, ut exemplum rei publicae conservandae mecum simul interiret.* (Cic. Sest. 49)  
Proto nejen kdybych zahynul, ale i kdybych zemřel na nějakou nemoc, domníval jsem se, že zároveň se mnou zahyne příklad záchrany státu. (tj. *Si interierim, sed stiamsi extinctus sim, exemplum... interierit*).

### Věty uplatňující souslednost časovou v omezeném rozsahu

Příklady konjunktivních vět po *non dubito, quin* představují použití všech konjunktivů a souslednost časovou v celém rozsahu, protože po *non dubito, quin* (a také v nepřímých otázkách) lze vyjádřit současnost, předčasnost i následnost. V některých druzích vět (např. ve větách žádacích) však některé tvary doloženy nejsou, protože tyto věty nejsou svým významem slučitelné s některými typy podmínek (např. nelze říct „Prosím tě, abys to byl býval řekl, kdybys byl mohl.“). Objevují se v nich tedy konjunktivy obvyklé v daném typu věty. U vět žádacích se např. používají konjunktivy vět žádacích, tj. konjunktiv přítomného času hlavního a konjunktiv imperfekta (18) po čase vedlejším.<sup>72</sup> Ve vedlejší větě po *si/nisi* se však může objevit i tzv. zástupný konjunktiv perfekta nebo plusquamperfekta, viz *excerpsisset* ve větě (18).

<sup>72</sup> Výjimkou mohou být pouze obavné věty vyjadřující obavu týkající se minulých dějů.

- (17) *Lepta me rogat ut, si quid sibi opus sit, accurram; mortuus enim Babullius.* (Cic. Att. 13, 48, 1)  
Lepta mě prosí, abych rychle přišel, bude-li něco potřebovat. Babullius totiž zemřel.
- (18) *...neminem sequentium [sc. oratorum] laudare ausus est (...), veritus, credo, ne multos offenderet, si paucos excerpisset.* (Tac. dial. 26, 7)  
...neodvážil se jmenovat nikoho z pozdějších řečníků (...). Podle mého názoru se bál, že jich hodně urazí, bude-li jmenovat pouze některé z nich.

## Podmínkové věty mimo nepřímou řeč

Výše popsané slovesné tvary se používají nejen v závislých podmínkových větách v nepřímé řeči, ale i v podmínkových souvětích, která jsou součástí jiných druhů vět, např. účelových (19) nebo účinkových (20), (21) apod.

- (19) *Itaque legati ad Fabium consulem missi sunt, ut si quid laxamenti a bello Samnitium esset, in Umbriam prope exercitum duceret.* (Liv. 9, 41, 12)  
A tak byli ke konzulovi Fabiovi posláni legáti, aby hned táhl s vojskem do Umbrie, pokud by polevila válka se Samnity.
- (20) *Nos autem ita leves atque inconsiderati sumus, ut si mures corroserint aliquid, quorum est opus hoc unum, monstrum putemus?* (Cic. div. 2, 59)  
Jsme tak unáhlení a nekritičtí, že jestliže myši něco ohlodají, což obvykle dělají, pokládáme to za nadpřirozený úkaz?
- (21) *...tantum pavoris [sc. iis] iniecerunt, ut si in plano castra posita essent, haud dubie primo impetu capi potuerint.* (Liv. 25, 13, 12)  
...nahnali jim takový strach, že kdyby byl tábor na rovině, nepochybně by byl mohl být při prvním útoku dobyt.

## Tipy pro překlad

Některá podmínková souvětí, která se v nezávislé podobě liší, mohou v závislosti získat stejnou podobu. Jedná se např. o potenciální podmínku a reálnou podmínku v budoucnosti. Závislé větě *Dico te erraturum esse, si id facias* odpovídá např. buď nezávislá potenciální věta *Si id facias, erres*, nebo reálná věta *Si id facias, errabis*.

V řadě případů se však závislé věty shodují např. pouze konjunktivem ve větě vedlejší po *si/nisi*, ale liší se tvarem ve větě řídící (tj. v původní větě hlavní nezávislého souvětí). V následující tabulce jsou shody a rozdíly mezi různými typy podmínkových vět ukázány na souvětích, v nichž se ve větě vedlejší po *si/nisi* objevuje konjunktiv plusquamperfekta.

Závislé souvětí	Tvar ve větě řídící závislého souvětí	Typ podmínky	Nezávislé souvětí
<i>Dixi te erravisse, si id fecisses.</i> <i>Dico / dixi te dedisse, si accepisses.</i>	infinitiv perfekta	reálná v minulosti	<i>Si id fecisti, erravisti.</i> <i>Si acceperas, dedisti.</i>
<i>Dico / dixi te fugere voluisse, si id fecisses.</i>		nereálná v minulosti (u modálních sloves)	<i>Si id fecisses, fugere voluisses.</i>
<i>Dixi te daturum esse, si accepisses.</i>	infinitiv futura	reálná v budoucnosti	<i>Si acceperis, dabis.</i>
		potenciální	<i>Si id feceris, erraveris.</i>
<i>Dico / dixi te erraturum fuisse, si id fecisses.</i>	infinitiv na -urum fuisse	nereálná v minulosti	<i>Si id fecisses, erravisses.</i>
<i>Non dubito, quin dederis, si accepisses.</i>	konjunktiv perfekta	reálná v minulosti	<i>Si acceperas, dedisti.</i>
<i>Non dubito, quin fugere volueris, si id fecisses.</i>		nereálná v minulosti (u modálních sloves)	<i>Si id fecisses, fugere voluisses.</i>
<i>Non dubitabam, quin daturus esses, si accepisses.</i>	tvar na -urus essem	reálná v budoucnosti	<i>Si acceperis, dabis.</i>
		potenciální	<i>Si id feceris, erraveris.</i>
<i>Non dubito / non dubitabam, quin erraturus fueris, si id fecisses.</i>	konjunktiv na -urus fuerim	nereálná v minulosti	<i>Si id fecisses, erravisses.</i>
<i>Non dubitabam, quin dedisses, si accepisses.</i>	konjunktiv plusquamperfekta	reálná v minulosti	<i>Si acceperas, dedisti.</i>
<i>Non dubito / non dubitabam, quin vituperatus esses, si id fecisses.</i>		nereálná v minulosti (pasivum, neosobní slovesa)	<i>Si id fecisses, vituperatus esses.</i>

Z uvedeného přehledu plyne, že **typ podmínkového souvětí není určen pouze tvarem ve větě vedlejší po *si/nisi*, ale kombinací s určitým typem infinitivu nebo konjunktivu**. Slovesné tvary jsou při překladu prvním vodítkem. Je však třeba vzít v úvahu také kontext. Např. větu (22) by bylo možné interpretovat jako reálnou v přítomnosti nebo jako větu potenciální. Přítomnost gerundiva a věta *sed omnia deferrī non oportere* však spíše naznačuje, že se jedná o potencialitu (tzv. *exemplum fictum*).



- (22) *Quid igitur ait Hortensius? Si uni omnia tribuenda sint, dignissimum esse Pompeium, sed ad unum tamen omnia deferri non oportere.* (Cic. Manil. 52, 25)  
Co tedy říká Hortensius? Že kdyby se všechno mělo dát jen jednomu, nejvíce by si to zasloužil Pompeius, ale že se však jednomu všechno dávat nemá.

Při **překladu do latiny** je třeba nejprve určit, o jaký typ podmínkového souvětí se jedná. Následně se překládá věta hlavní nezávislého podmínkového souvětí, která podle typu uvozujícího predikátu získává buď formu infinitivní konstrukce (např. po *dicere, putare,...*), nebo věty s konjunktivem (např. po *non dubitare, quaerere,...*). Nakonec se překládá věta vedlejší po *si/nisi*.

